

NEMZETŐRBŐL – MAGÁNÉPÍTÉSZ

Kévés György 1935-2024

Mesébe illő téli este volt. Sűrű nagy pelyhekben csendesen zizegve hullott a hó. A néptelen soproni belváros idilli, múltba révedő hangulatát, történelmi kisugárzását az utca kihalt csendjét nem törte meg semmi. A tompa, sárgás világítás csak fokozta ezt a hatást. Ez alól a varázslat alól mi, „a későn jövők” sem tudtuk, de nem is akartuk kivonni magunkat. A szűk utcáról halk megilletődéssel léptünk be a hotel hivalkodástól mentes bejáratán.

A földszinti bárban már egészen más kép fogadott minket. A kinti meghitt csend helyébe már zajosabb, láthatóan oldottabb hangulatban évődő társaság képe lépett.

Epicentrumában egy regénybe illően busa szemöldökű, feltűnően elegáns fekete hajú és ezzel megegyező színű öltönyt viselő úr ült. Tekintetét szinte sajnálkozva fordította el barátkozásuk az asztalon előtte álló attribútumairól és felénk fordulva csak annyit kérdezett: „hát megjöttetek?”

Mindez régen történt. A mesteriskola regnáló ciklusának soproni helyszínén. Jellegzetes alakját némi fáziskéséssel felismerve – bár az idő szerint közelebbi kapcsolatba még nem kerültünk vele rájöttünk, hogy ő Kévés György, aki – hogy hajdani tanárunk szavait idézzem – „irtó profi”.

Ami első látásra is feltűnt az mindemellett valamiféle belső elhivatottsága mellett is szembeötlő bohém eruptív erő, személyes kisugárzás volt. Mint a későbbiek során kiderült ez mintegy veleszületett természetes tulajdonsága volt.

Pedig sorsa korántsem mondható olyan harmonikusnak, ahogy sejtetni engedte. Életének sorsfordulóiról, építészetének - építészetünknek kortörténeti összefüggésbe ágyazott változásairól, véleményéről önéletrajzi ihletésű írásainak köszönhetően hiteles információ áll rendelkezésre. Egy Veszprém megyei kis faluban, Ősiben látta meg a napvilágot. (Ikeröccse Veszprémben.)

Életét irányító családtagjai jelentős számban és időintervallumban a XIX. században éltek, akik őket, a nagyon késői Kévés gyerekeket ebben a történelmi szellemben nevelték.

Ősei között vállalkozó szellemű iparos, Görgey és Bem tábornok seregében harcolt huszártiszt, a Lánchíd építőjének Clark Ádámnak leszármazottja egyaránt megtalálható. Nem csoda, hogy a gyerekek kezdettől fogva ezt a 48-as szemléletet örökölték.

Édesapja korai halála után nyolcadik gyerekként született édesanyja terheit csökkentendő őt közeli rokonai nevelték. Így és háború viszontagságai miatt (Székesfehérvári házukat lebombázták) hosszabb – rövidebb időre az ország számos városában megfordult míg végül mintegy tíz évre Sopronban kötött ki.

Az 56-os forradalomban nemzetőr volt, majd leszerelése után családjával Ausztriába menekült. Tíz ottani, a Traiskircheni Menekülttáborban eltöltött nap után egyedül tért vissza Magyarországra az akkorra már lezárt határon keresztül.

Diákévei végéhez közeledve a pályaválasztási kérdések kerültek előtérbe. Édesanyja – az édesapja korai halálát okozó bányász kohász szakmától óva intette, így saját élményeire hagyatkozott. Soproni éveinek idejére esik az első – később döntőnek bizonyuló benyomása a II. világháború utáni Alsólőveri Műegyetemi professzorainak és mérnök barátainak révén. A második már Budapesten a híres Nyíri – Lauber iroda Párizsi utcai légkörének hatására már végleges elhatározásra sarkallta. Mindemellett nem maradt érzéketlen a belvárosi élet bohém világa kínálta lehetőségei iránt sem.

Pályafutását a Műegyetem elvégzése után a korszakra jellemző nagyvállalati struktúrában kezdte. Ezek sorában a legjelentősebb az Ipartervben végzett tevékenysége.

Soha nem törődött bele az ebből adódó korlátok elfogadásába, kezdettől fogva kereste az egyéni kibontakozás lehetőségét igazi, alkotói habitusának érvényesítéséhez. Így jutott el egyedüli különutasként a magántervezői praxisig. Paradox módon ezt jóideig a nagyvállalati tervezés mellett folytatta, később vált önállóvá keresve egyúttal a vállalkozói létforma felé történő elmozdulás lehetséges módozatait.

Legnagyobb példaképei mind ilyen típusú építészek, mérnökök voltak: Hauszmann Alajos és Zielinski Szilárd, akiket gyakran idézett is.

Hauszmann Alajos – építésvezetőként! – a megbízást és az azok megvalósításához szükséges pénzeszközöket közvetlen az uralkodótól, I. Ferenc Józseftől kapta a reá háruló teljes felelősség terhe mellett. Közvetlenül egyedül csak és kizárólag az uralkodónak tartozott számadással.

A hazai vasbeton építés megteremtőjének Zielinski Szilárdnak munkáját az ország legnagyobb mérnök vállalkozója Schiffer Mór tőkéje és közreműködése tette lehetővé.

Mindez Kévé számára egyértelművé tette, ha és amennyiben felelős tervezőként érvényt akar szerezni elképzeléseinek, úgy a teljes építési folyamat eredményes lebonyolítása érdekében meg kell szereznie az azok végrehajtásához szükséges pénzek fölötti rendelkezés jogát! Csak így tudja elkerülni a mindenáron való megfelelési vágy kényszeréből adódó kötöttségeket. Sőt! Ha ő adja az ötletet, mit és hová kellene (lehetne) építeni, ő is finanszírozza, építi meg és üzemelteti épületeit, az építés teljes spektrumát ellenőrzése alatt tarthatja!

Sosem fogadta el a szakmaiatlan, laikus irányítás mindenhatóságát – bárhonnan is, bármilyen szintről érkezzék is az - az építés irányítására. Véleményének mindenkor, kendőzetlen formában éles kritikával adott hangot!

Nemzetközi elismertségét kortörténeti jelentőségét, megkérdőjelezhetetlen teljesítményét számos épülete bizonyította. Ezek sorában más-más karaktert képviselő kiemelkedő épületei

az Esztergomi Laborműszeripari Művek étterem és konyhaépülete, a Meredek utcai Teraszházak, az Orczy Fórum és mindenekelőtt a Mátyáshegyi Nyaralója.

Kivételesen sikeres pályázatok szerzője, vagy olyan eleddig meg nem valósult terve, mint a Ferencvárosi Tornaklub épületkomplexuma, a New Jerseybe tervezett Passaic Hilton Hotelre készített pályaműve.

Nem véletlen, hogy sokrétű, nemzetközi mércével is kimagasló munkássága felkeltette a térséggel elmélyülten foglalkozó világhírű művészet- és építészettörténész, a New Yorkban élt német születésű Dr. Udo Kultermann, a St. Louis-i Washington Egyetem (Missouri állam, USA) értő figyelmét. Ennek az egyetemnek lett a későbbiek során Kévés György meghívott professzora.

Védjegyévé vált teraszházai, kalandos körülmények között barátjával, Tokár Györggyel tervezett és megépített esztergomi épülete, a hosszúhegyi „Csiga-, v. Orsóház”, az Orczy Fórum befektetői, bonyolítói, építési, majd üzemeltetése során építészeti ötleteihez méltó elképesztően innovatív üzleti és kivitelezői leleményesség párosult.

(A kivitelezés során a Szovjet Déli Hadseregcsoporthoz katonáit, az akkori Moszkva tér helyszínén toborzott alkalmi munkásait, kiváló iparosokat, avagy az olimpiai bajnok magyar vízilabdacsapat tagjait egyaránt képes volt céljai szolgálatába állítani. Ez utóbbiak kivételezett helyzetükből adódóan még leghíresebb épületének, a Hosszúhegyi nyaraló épületének („Orsóház”) az akkori viszonyok között unikumnak számító színes, felfújható ülőbútorainak beszerzésében is segítettek. Mindez aligha tekinthető véletlennek, hisz pályája kezdetén is váratlan helyzetekhez kellett hozzáedződnie: első főnöke, a kétszeres Kossuth-díjas Mátrai Gottwald Gyula Kévés bemutatkozásakor szobájának legféltettebb kincsét jelentő páncélszekrényéhez vezényelte „válassz” felkiáltással. Ott ugyanis csak italok sorakoztak. György nem jött zavarba, hamar feltalálta magát és a délelőtti órákhoz illő könnyű, száraz fehérbort választott. „Nem vagy elveszett ember” – hangzott a megfellebbezhetetlen értékítélet.)

Kivételesnek mondható életerejéből még aktív közéleti, társművészeti, mintegy a reneszánsz művészeti egységét idéző szellemiségének érvényre juttatásához hasonlóan időt, energiát tudott fordítani.

(A közös munkákon kívül kezdetben a Józsefvárosi Galéria, későbbiekben saját galériája, az Orczy Fórum révén is a művészetek egységének kifejezésre juttatását tűzte ki célul maga elé.) A szó szoros értelmében a fél világot bejárta (USA, Kanada, Dél-Amerika, az Öbölmenti országok, Kína és természetesen Európa számos országát) melynek során a legkülönbözőbb felállásban személyes reputációjának köszönhetően mindenütt a kortárs magyar építészet és képzőművészet ügyét szolgálta.

Más léptékkal mért. Más dimenzióból szemlélte a világot. „Mintha a holdról jöttem volna” -írta meg őszintén életérzéseit - a múlt század hetvenes éveiben - Kanadából és az USA-ból való

hazatérése után. Önértékelése önmaga megítélésének tárgyyszerűségén alapult. Mindig messze előre gondolkodott, a már futó projektjeihez viszonyítva és mindig az újat kereste. Ami persze folyamatban lévő munkáiban résztvevő munkatársainak elengedhetetlen áldozatkészségét, teljesítőképességét feltételezte az ezzel járó felfokozott munkatempó mellett...

Elfogadottsága szinte páratlan. Közeli barátságban volt a világhírű festővel, Szász Endrével, aki olyan prominens világsztárokkal kívánta összehozni, mint Salvador Dali, annak akkori élettársa Amanda Lee, a mexikói festő Siqueiros, Diego Rivera, vagy Frida Kahlo, aki anno hódolói sorában tudhatta jelesül Lev Trockijt is...

Kévének, aki mindig sokat adott elegáns megjelenésére, autóhasználatára (egy időn az akkori hazai viszonyok között kuriózumnak számító sárga Fiat 850 Coupe-val járt) Szász Endre nagyvonalúságából adódóan lehetősége lett volna egy, a festő egyéni kívánságára gyártott tűzpiros Rolls Royce sportkocsi behozatalára is. (Aminek a vámját sem tudta volna kifizetni...)

Kétségtelen önálló formaalkotói készségét, üzleti érzékét és hazai viszonylatban is páratlan kapcsolatrendszerét felismerve a híres festő - aki eredetileg Onassis hajóját kívánta megvásárolni (és amelynek eladására a milliárdos mágnást akkori élettársa, a híres operaénekes Maria Callas inspirálta) – ezt az ötletét feladva arra kérte fel az építész, hogy vásárolja fel számára a Herendi Porcelángyárat, vegye meg a teljes Szentendrei-szigetet és építsen arra egy, a Hosszúhegyi nyaraló formabontó világát idéző vasbeton műteremépületet is... A múlt század hetvenes éveit ismerve ez sem mondható túlonúl földhözragadt ötletnek! Más léptékben, de reá jellemző módon a számára fontos, tevékeny életének a Mesteriskolán eltöltött tíz évében olyan építészgurukat sikerült bevonnia az ott folyó képzésbe, mint a finn Matti Makinen, Robert Krier, v. az olasz Mario Botta. Ez utóbbinak az elemi geometriai formákra alapozott éppen ezért időtlennek bizonyuló művészete egyébként sem állt messze Kévé formavilágától.

Boullée és Ledoux a maga korában utópisztikusan ható ötleteit, majd Santiago Calatrava, Zaha Hadid jelenkori, formabontó építészetét követendő példaként idézte különösen a hazai építészet ilyen irányú törekvésekhez viszonyított lemaradottságát illetően. Tisztában volt a realitásokkal, ezek szellemiségét hiányolta!

A magyar építészet két háború közötti barokk felütésű szegmensét retográdnak ítélte, mely még a korábbi évtizedek szerinte káros hatásával kiegészülve máig hatóan mintegy száz évvel visszavetett minket ezen a téren... Ennek az űrnek, távolságnak csökkentését tekintette céljának.

Üdítő kivételként említette a Rimanóczy-féle Pasaréti Pádai Szent Antal templom épületegyüttesét, amelynek megjelenése a maga korában szintén nagy port kavart.

(Megvalósítása érdekében Zadravecz István püspök a pápánál tett látogatása során személyesen járt el az ügyben.)

Kévés György alkotói tevékenysége elválaszthatatlanul összefonódik az őt megértő családja, felesége, Földvári Éva építész, a Czelnai és Siniciali család féltő gondoskodása, hozzá hasonló professzionalizmusa, valamint számos munkatársa, így Németh András, Kovács András építészek, rokonai és kollégái értő, elhivatott segítsége nélkül.

Sokat adott pályatársainak, művészbáratainak véleményére. Felejtethetetlenek az Orczy Galériában szervezett előadásai, estjei, szilveszteri összejövetelei a világ élvonalába tartozó előadók, művészbáratai „vendégszereplésével”. Ez az építészekből, mérnökökből, zene- és képzőművészekből, élsportolókból tudósokból, közgazdászokból, egyházi és világi nagyságokból álló egymás iránti szimpátiától átitatott baráti társaság volt az Ő igazi Nagycsaládja.

Kiváló üzletemberként, igazi mai mecénásként megtehetette, hogy ezen általa szervezett események költségfedezetét is maga biztosíthassa.

Sikeres alkotóművész volt, páratlan, szinte több ember életére elegendő életutat mondhat magáénak.

Jóformán minden létező elismerést, díjat megkapott, még ha vélhetően különutas tevékenységének köszönhetően némi, néha úgy harmincéves szünet után is...

Maga is alapított díjat, „Díj-díj” néven, szándékoltan neutrális elnevezéssel hogy érték és időállóvá tegye, függetlenítse azt mindennemű kevésbé szakmai esetleges utólagos beavatkozásoktól. (Ne válhasson a későbbiek során a mi változó történelmi viszonyaink áldozatává). Ez alkalmat adott arra is, hogy azon munkatársait, művészbáratait is rangos elismerésben részesítse, akik a hivatalos reflektorfény bűvkörét elkerülve - önfeláldozó és eredményes munkájuk ellenére - más részéről nem számíthattak ún. „hivatalos” elismerésre. Egyéniségének varázsa, építészetének alapja talán abban az érzelmi többletben keresendő, amely fantasztikusan szerteágazó, és egy építész számára is elengedhetetlenül szükséges személyes élményein alapult. E nélkül a megélt inspiratív erő nélkül talán hiányzott volna az a belőle kiáradó elemi erő, amely mindvégig jellemezte.

Szerette az életet, amely részére osztályrészül jutott és amelyet igyekezett a maga teljességében megélni és amelynek élvezetét önzetlenül megosztotta másokkal is.

Nagy úrt hagyott maga után, nehezen követhető, de egyúttal lelkesítő örökséget.

Kévés Györgyre jól illik a korábbi nagy elődökre, mint Ybl Miklósról, Karl Friedrich Schinkelre és a hozzájuk hasonló habitusú művészekre jellemző megállapítás, miszerint: „Életformája: Építész!

Tudva és bízva, hogy minden elmúlás egyben valami új kezdetét is jelenti talán nem eretnek gondolat, ha sejthető, ott folytatja, ahol ebben a dimenzióban abbahagyta. Kévés György – a

nemzetőrből lett magánépítész - talán már meg is nyitotta Égi Galériáját ott, ahol már sokan várták azok, akik szerették, akiket szeretett.

Budapest, 2024. április 4.

Balogh Balázs építész

Prof. emeritus